

**CONTRACTUAL PROTECTION OF IP RIGHTS
IN THE TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORIES
OF UKRAINE: LEGAL CONFLICTS, JUDICIAL DOCTRINE,
AND WAYS TO OPTIMIZE**

**ДОГОВІРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ІВ
НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ:
ЮРИДИЧНІ КОЛІЗІЇ, СУДОВА ДОКТРИНА
ТА ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ**

Larysa Yerofieienko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-631-7-19>

Abstract. The subject of the study is the analysis and resolution of legal conflicts and the absence of a consistent judicial doctrine regarding contractual protection of intellectual property (IP) rights in the temporarily occupied territories (TOT) of Ukraine. The study focuses on the consequences of full-scale aggression for existing IP contracts (license agreements, commercial concessions), especially through the prism of financial prohibitions and the legal impossibility of fulfilling obligations that violate public order. A comprehensive analysis of the legal regime affecting contractual protection of IP in TOT has been conducted. This includes:

Identification of key legal contradictions, in particular the conflict between private obligations and mandatory financial prohibitions.

Analysis of the established judicial doctrine of the Supreme Court regarding the application of the de facto occupation regime and the doctrine of limited recognition of acts of the occupying power.

Development of practical proposals for optimizing the protection of IP rights, as well as ways to compensate for losses. The study uses a comprehensive theoretical and legal analysis of the regulatory and legal regime of TOT. The key methods are:

¹ PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Legal Regulation of Economics,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Ukraine

Analysis of case law and judicial doctrine of the Supreme Court (in particular, the Joint Chamber of the Supreme Court), which is decisive for the formation of approaches to the consideration of IP disputes related to TOT.

Comparative analysis of the regimes for the performance of IP agreements in controlled and temporarily occupied territories (TOT).

Modeling method for the development of new contractual structures (Contingent IP Clauses) and legislative changes (moratorium on financial obligations). It has been established that the automatic application of legislative financial prohibitions on the transfer of funds between TOT and other territories of Ukraine creates a high risk of IP agreements becoming null and void due to violations of public order. The classic force majeure mechanism is insufficient because it does not cover legal impossibility of performance caused by acts of the state rather than physical obstacles. In order to preserve the legal force of IP agreements and protect rights holders, it is critically important to introduce legislation establishing a special regime of suspension (moratorium) on the fulfillment of financial obligations caused exclusively by a state ban. To strengthen the protection and recording of IP rights violations in the TOT, it is proposed to create a “Digital Reserve Register of IP Rights” at the UCRNAIP.

It has been determined that it is critically necessary to amend the Civil Code of Ukraine and special laws in order to establish a presumption of invalidity of acts concluded in the TOT, simplify the standards for proving damages, and introduce renewal periods for the continuation of the validity of protective documents.

Thus, contractual IP protection in the TOT remains a legal right without actual enforcement, and only comprehensive legislative and contractual measures will restore the legal rights of Ukrainian rights holders and ensure legal certainty in the unprecedented conditions of armed conflict.

1. Вступ: Актуальність проблеми та методологічні засади

1.1. Обґрунтування дослідження

Дослідження даної теми є надзвичайно актуальним у контексті повномасштабної агресії та тимчасової окупації частини території України, оскільки тривалий період військової агресії створив безпрецедент-

ний правовий казус у сфері приватноправових відносин, особливо тих, що стосуються об'єктів інтелектуальної власності (ІВ).

Тимчасова окупація створює унікальний правовий вакуум, де порушуються базові міжнародно-правові принципи щодо захисту приватної власності, до якої належать і права інтелектуальної власності (ІВ). У власників, правоволодільців та авторів, що залишилися на окупованих територіях або вимушено перемістилися, виникає потреба в дієвих механізмах відновлення та захисту їхніх прав.

Права ІВ є значним економічним активом. Неналежний їхній захист на окупованих територіях призводить до незаконного використання торговельних марок, промислових зразків, авторських творів та патентів, що завдає прямих збитків українським правласникам, підриває інвестиційну привабливість та економічну безпеку держави.

Дослідження зосереджується на договірному забезпеченні, що є ключовим, оскільки чинні ліцензійні договори, договори про передачу виключних майнових прав та договори комерційної концесії (франчайзингу) зіштовхуються з обставинами форс-мажору (обставини непереборної сили). Необхідно проаналізувати юридичні наслідки неможливості виконання таких договорів на ТОТ та розробити пропозиції щодо адаптації договірних умов до військового часу.

Основна проблематика, яка вимагає монографічного дослідження, полягає у юридичних колізіях та відсутності сталої судової доктрини:

На ТОТ відбувається спроба застосування законодавства держави-агресора, що створює колізію правових систем. Необхідно визначити, як правова система України повинна реагувати на використання об'єктів ІВ, реєстрацію (або перереєстрацію) прав ІВ та укладення "договорів" у нелегітимному правовому полі, створеному окупаційними адміністраціями.

В умовах окупації критично ускладнене доказування фактів порушення прав ІВ, а також дати їхнього виникнення та розміру завданої шкоди. Дослідження повинно надати практичні рекомендації щодо належних та допустимих доказів для українських судів. Українська судова система, зокрема суди інтелектуальної власності, лише формують підходи до розгляду справ, пов'язаних із ТОТ. Дане дослідження є необхідним для узагальнення наявної практики та розробки чіткої,

єдиної судової доктрини, яка б забезпечила правову визначеність та справедливість судових рішень.

Практична значущість дослідження полягає у розробці шляхів оптимізації правового регулювання та судового захисту, а саме:

1. Обґрунтування необхідності внесення змін до Цивільного кодексу України, Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" та інших нормативно-правових актів щодо особливостей обігу та захисту прав ІВ на декупованих територіях та компенсації збитків.

2. Розробка рекомендованих договірних конструкцій та захисних положень (зокрема, застережень про юрисдикцію, форс-мажор та порядок розірвання) для нових договорів ІВ, що укладаються в умовах ризику військової агресії.

3. Аналіз можливостей міжнародно-правового захисту та компенсації збитків через міжнародні судові та арбітражні інституції, використовуючи договірні механізми як ключовий елемент обґрунтування.

Враховуючи необхідність відновлення економічної стійкості України, забезпечення законних інтересів правовласників та формування єдиної судової практики у безпрецедентних умовах збройного конфлікту, монографічне дослідження цієї теми має фундаментальне теоретичне та невідкладне практичне значення.

Метою цього дослідження є комплексний аналіз правового режиму, що впливає на договірне забезпечення ІВ на ТОТ, виявлення ключових юридичних протиріч, аналіз сформованої судової доктрини та напрацювання практичних пропозицій щодо оптимізації захисту прав ІВ.

1.2. Визначення ключових понять

Інтелектуальна власність (ІВ) охоплює майнові та особисті немайнові права, які найчастіше реалізуються через договірні механізми (ліцензування, комерційна концесія, відступлення).

Тимчасово окупована територія (ТОТ) визначається відповідно до Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України".[2] Цей правовий режим є особливим і діє до повного відновлення конституційного ладу України. Критично важливою є позиція Верховного Суду (ВС), згідно з якою правовий режим на ТОТ не залежить від дати ухвалення уповноваженим органом державної влади рішення про визнання такої

території як тимчасово окупованої. Таким чином, режим застосовується *de facto* з моменту встановлення військового контролю [3].

Деокуповані території (ДОТ) – території України, які перебували у статусі тимчасово окупованих територій, і на яких забезпечено державний суверенітет України та які визнано деокупованими відповідно до встановленого порядку.

Нормативно-правовий акт (НПА) – це офіційний письмовий документ, ухвалений (виданий) уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та порядку, спрямований на регулювання суспільних відносин шляхом встановлення, зміни чи скасування норм права (загальнообов'язкових правил поведінки), розрахований на невизначене коло осіб і неодноразове застосування.

1.3. Стан наукової розробки

Сфера ІВ, будучи рушійною силою економіки, традиційно регулюється принципами свободи договору та монополії власника. Ці два принципи є фундаментальними для системи ІВ, оскільки свобода договору (контрактне право) дозволяє власникам ІВ надавати ліцензії, передавати права (відчуження) або встановлювати умови використання своїх об'єктів (наприклад, торговельних марок, патентів, авторських прав) шляхом укладення договорів, що є критично важливим для комерціалізації ІВ. Принцип монополії власника (виключні права) полягає у наданні автору або винахіднику виключного права дозволяти чи забороняти використання свого об'єкта інтелектуальної власності третім особам. Саме цей принцип створює тимчасову законну монополію, яка стимулює інновації та творчість, гарантуючи власнику можливість отримувати комерційну вигоду від своїх досягнень. Цей принцип закріплений у статті 418 Цивільного кодексу України, яка визначає право інтелектуальної власності як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт, що складається, зокрема, з особистих немайнових прав та майнових прав, серед яких ключове місце займає виключне право дозволяти використання об'єкта та забороняти його неправомірне використання [1]. Однак на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) ці принципи зіткнулися з жорсткими обмеженнями публічного порядку, встановленого режимом окупації. Це призвело до юридичної колізії, де законність та

дійсність ліцензійних угод, договорів франчайзингу та інших інструментів договірною забезпечення прав ІВ, укладених або виконуваних на ТОВ, опинилася під загрозою.

Українська правова доктрина активно досліджує питання загального захисту майнових прав та деліктної відповідальності, спричиненої окупацією. Проте увага до вузькоспеціалізованих договірних механізмів у сфері ІВ, зокрема до правових наслідків фінансових заборон на дійсність договорів, залишається недостатньою. Необхідно проаналізувати, як механізми форс-мажору та істотної зміни обставин можуть бути адаптовані до специфіки ІВ-контрактів в умовах окупації.

2. Теоретико-правові основи та режим невизнання

2.1. Міжнародно-правовий режим окупації та охорона ІВ

Відповідно до норм і принципів міжнародного права, включно з IV Гаазькою конвенцією (1907) та Женевськими конвенціями, держава, що здійснює окупацію, не набуває суверенітету над окупованою територією, але несе пряму відповідальність за охорону приватної власності та підтримку громадського порядку. Законодавство України прямо покладає відповідальність за охорону культурної спадщини на тимчасово окупованій території на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію [2].

Цей юридичний зсув відповідальності є значущим. Якщо держава-окупант визнається відповідальною за охорону культурної спадщини (що включає об'єкти, які мають публічне значення, як-от нематеріальна культурна спадщина чи окремі твори мистецтва), це підтверджує, що окупант несе мінімальний обов'язок щодо майнового режиму в цілому. З цього випливає теоретична можливість висунення міжнародних позовів проти РФ щодо незаконного комерційного використання інших об'єктів ІВ (наприклад, відомих торговельних марок або промислових зразків), привласнених суб'єктами окупаційної влади, особливо якщо таке використання набуває державного чи пропагандистського характеру.

2.2. Доктрина нелегітимності актів окупаційної влади

Українське законодавство та судова практика базуються на принципі non-recognition – невизнання юридичної сили актів окупаційних

адміністрацій. Будь-які дії, що призводять до реєстрації, передачі чи обтяження прав ІВ відповідно до окупаційного "законодавства", є нікчемними з точки зору українського права. Проте, Верховний Суд розробив важливу доктрину, що передбачає винятковий механізм захисту. Суд визнав, що у виняткових випадках визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті, спрямованому на захист прав мешканців окупованих територій, не легітимізує таку владу. Це рішення мотивоване необхідністю запобігти повному позбавленню людей, що проживають на ТОТ, їхніх мінімальних прав [4].

Ця доктрина має вирішальне значення для договірних прав ІВ. Якщо український правовласник вимушено уклав договір про передачу прав або оформив нотаріальний акт (наприклад, довіреність) на ТОТ з єдиною метою – захистити об'єкт ІВ від неправомірного привласнення чи знищення, український суд може використати цей виняток. Суд може підтвердити факт волевиявлення сторони, ігноруючи юридичну силу окупаційного "нотаріуса", якщо це слугує інтересам захисту права власності, а не легітимізації окупаційного режиму. Такий підхід вимагає високої процесуальної гнучкості та ретельного доказування мети правочину.

3. Правові наслідки комерційних обмежень на дійсність ІВ-договорів

3.1. Пряма заборона фінансових операцій та нікчемність договору

Ключова проблема договірних відносин у сфері ІВ на ТОТ полягає у прямій законодавчій забороні фінансових операцій. Українським законодавством забороняється переказ коштів між тимчасово окупованою та іншою територією України. Крім того, забороняється залучення вкладів та надання позик (кредитів), виражених у валюті держави-окупанта [5].

Інтелектуальна власність є об'єктом комерційного використання, і більшість ІВ-договорів (ліцензії, франчайзинг, передача прав) передбачають зустрічне фінансове зобов'язання (роялті, паушальний внесок). Якщо контрагент (ліцензіат), місцезнаходження якого зареєстроване на ТОТ, не може здійснити платіж на підконтрольну територію через державну заборону [5], це створює юридичну неможливість виконання істотних умов договору.

Договір, що передбачає виконання заборонених фінансових операцій, стає таким, що порушує публічний порядок та імперативні норми законодавства. Відповідно до статті 228 Цивільного кодексу України [1], правочин, який порушує публічний порядок, є нікчемним. Це створює високий ризик автоматичного визнання нікчемними всіх ІВ-договорів, укладених з суб'єктами, що залишилися на ТОТ, що є найбільшим викликом для договірного забезпечення прав. Навіть якщо договір укладається між двома суб'єктами на ТОТ, визначення договірної ціни у валюті РФ також може бути підставою для визнання договору нікчемним українським судом.

3.2. Особливості договорів комерційної концесії (франчайзингу)

Для договорів франчайзингу наслідки фінансових заборон посилюються неможливістю забезпечення контролю якості та підтримки ділової репутації правовласника. Франчайзер не має доступу до ТОТ для проведення аудитів та контролю стандартів.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз режимів виконання ІВ-договорів на ТОТ та підконтрольній території

Критерій	Підконтрольна територія України	Тимчасово окупована територія (ТОТ)	Наслідки для договірної діяльності
Фінансові розрахунки (Роялті)	Вільні банківські операції.	Заборона переказу коштів між ТОТ та іншою територією. Заборона використання валюти окупанта.[5]	Ризик нікчемності договору через порушення публічного порядку та фінансових заборон.
Застосування форс-мажору (ФМ)	Війна/ВС як ФМО, підтвердження ТПП.[6]	ФМ покриває фізичну неможливість. Не покриває юридичну неможливість (заборони).	Необхідність використання доктрини Hardship (істотної зміни обставин).[7]
Визнання актів влада/ нотаріусів	Повне визнання.	Визнання лише у виняткових випадках для захисту прав мешканців.[4]	Високий ризик невизнання актів передачі/обтяження прав ІВ.

Додатково, законодавчо встановлено, що на товари, вироблені на тимчасово окупованій території, не може бути видано сертифікат українського походження [5]. Це прямо унеможливує комерційний збут продукції під захищеною торговельною маркою (ТМ) на підконтрольній території. Невідповідність стандартам, втрата ділової репутації та юридична заборона на реалізацію продукції де-факто призводять до повного руйнування комерційної мети франчайзингового договору.

Для ілюстрації гостроти юридичних колізій та наслідків застосування фінансових обмежень, необхідне порівняння правових режимів.

4. Договірні механізми адаптації та обмеження відповідальності

4.1. Форс-мажор як засіб договірного захисту: обмеження

Воєнний стан, спричинений агресією, загальновизнано є форс-мажорною обставиною (ФМО) [6]. Сторона, яка не може виконати зобов'язання, повинна належним чином підтвердити настання ФМО, зазвичай шляхом отримання сертифіката Торгово-промислової палати (ТПП) України [7].

Проте для ІВ-договорів на ТОТ класичний механізм ФМ має значні обмеження. Форс-мажор зазвичай застосовується для звільнення від відповідальності за фізичну неможливість виконання (наприклад, знищення виробництва, де використовувалася ліцензійна технологія, або блокада). Ключова ж перешкода у виконанні ІВ-договорів на ТОТ полягає не у фізичній неможливості, а у юридичній неможливості виконання фінансових зобов'язань через державні заборони на переказ коштів [5].

Класичний ФМ не покриває комерційного ризику чи недостатності коштів [7]. Таким чином, якщо ліцензіат на ТОТ не може виплатити роялті через банківські та фінансові заборони, це є актом держави, що спричиняє юридичну перешкоду, яка є більш широкою категорією, ніж класичний ФМ. Тому договірне забезпечення ІВ вимагає не просто застережень про ФМ, а спеціальних положень про звільнення від відповідальності у разі законодавчих або регуляторних змін, що роблять виконання договірних умов неможливим або протиправним.

4.2. Доктрина істотної зміни обставин (Hardship)

Більш адаптивним механізмом для ІВ-договорів є застосування доктрини істотної зміни обставин (ст. 652 ЦКУ). Обставини вважаються істотно зміненими, якщо вони змінились настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони не уклали б договір або уклали б його на інших умовах [7].

У контексті ІВ-договорів істотна зміна обставин включає втрату доступу до ринку, неможливість здійснювати контроль за якістю або ефективно захищати об'єкт ІВ від порушень. Окупація руйнує комерційну мету договору. Застосування цієї доктрини може слугувати підставою для судового рішення про зміну умов ліцензійної угоди (наприклад, призупинення роялті) або її розірвання.

4.3. Концепція фрустрації (Frustration)

У міжнародних ІВ-договорах, що регулюються правом Англії або іншим іноземним правом, актуальною є концепція фрустрації. Фрустрація означає непередбачувану подію, яка радикально змінює зобов'язання сторін або робить виконання договору неможливим [7]. Ця концепція є більш гнучкою, ніж класичний форс-мажор, оскільки охоплює не лише фізичне знищення активів, але й руйнування самої комерційної основи договору через окупацію та введення юридичних обмежень.

5. Судова доктрина захисту прав ІВ на ТОТ

5.1. Аналіз прецедентного права Верховного Суду

Судова практика Верховного Суду (ВС) є визначальною у формуванні механізмів договірної забезпечення ІВ на ТОТ. Зокрема, важлива правова позиція викладена у постанові Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (ОП КГС ВС) від 3 жовтня 2025 року у справі № 908/1162/23. [3] ОП КГС ВС підтвердила, що правовий режим на тимчасово окупованій території України діє незалежно від офіційного рішення уповноваженого органу державної влади про визнання такої території як ТОТ [3].

Це має прямі наслідки для договірної права: всі комерційні суб'єкти, що здійснюють діяльність у сфері ІВ на територіях, які згодом були офіційно визнані ТОТ, несуть ризики нікчемності своїх дого-

ворів, укладених після фактичного встановлення окупаційного контролю, оскільки з цієї дати діяли фінансові обмеження [5].

Це покладає високий процесуальний тягар доказування на правовласника. Якщо договір укладено в період між фактичним встановленням контролю та офіційним визнанням ТОТ, позивач має довести конкретну дату *de facto* окупації. Це є необхідним для встановлення моменту, з якого почали діяти фінансові заборони, що, у свою чергу, визначає ризик нікчемності договору.

5.2. Визнання правочинів та захист резидентів ТОТ

Як зазначалося раніше, ВС (справа № 235/2357/17) встановив доктрину обмеженого визнання актів окупаційної влади для захисту прав мешканців [4]. Цей принцип може бути застосований і до сфери ІВ. Наприклад, якщо український суб'єкт здійснив на ТОТ правочин про передачу або обтяження прав ІВ (наприклад, заставу), але єдиною метою цього правочину було запобігання повному привласненню активу окупаційною адміністрацією або релокація бізнесу, суд може визнати факт волевиявлення для цілей захисту прав.

Такий підхід дозволяє суду балансувати між державним інтересом (нелегітимізація) та приватним правом (захист власності), встановлюючи пріоритет захисту мінімальних прав українських громадян і компаній, які постраждали від агресії.

5.3. Судова практика та складність виконання

Аналіз судової доктрини свідчить, що суди не уникають розгляду спорів, пов'язаних з ТОТ, активно застосовуючи положення про *de facto* окупацію.

Незважаючи на наявність судової доктрини, виконання судових рішень про стягнення заборгованості чи роялті з контрагентів, які фізично знаходяться на ТОТ, є практично неможливим через чинні фінансові заборони [5] та відсутність доступу державних виконавчих служб. Це підкреслює, що договірне забезпечення ІВ на ТОТ, навіть підтверджене судом, часто залишається юридичним правом без фактичного примусу.

**Застосування ключових правових позицій Верховного Суду
до сфери ІВ**

Судова доктрина (джерело)	Суть правової позиції	Вплив на ІВ-договори (ліцензії, франчайзинг)	Складність доказування
Правовий режим ТОТ (de facto окупація) [3]	Правовий режим діє незалежно від дати офіційного визнання окупації.	Визначає момент, з якого фінансові обмеження [5] почали діяти, потенційно спричиняючи нікчемність договору.	Висока, вимагає доведення de facto військового контролю на конкретній території.
Доктрина захисту прав мешканців [4]	Можливість обмеженого визнання актів окупаційної влади для захисту мінімальних прав.	Дозволяє санувати або визнати факт укладення договору, укладеного на ТОТ, якщо метою було збереження активу, а не легітимізація окупаційної влади.	Вимагає доведення мети захисту прав та відсутності співпраці з окупантом.
Дійсність договорів (Справа № 908/1162/23) [3]	Аналіз господарських операцій через призму дотримання комерційних та фінансових обмежень.	Оцінка дієвості положень про ФМ та умов розрахунків; перевірка, чи не порушують вони фінансові заборони. [5]	Залежить від договірних формулювань, належного підтвердження ФМ та дотримання фінансового законодавства.

6. Виклики та ризики для договірної стабільності ІВ

6.1. Ризик "паралельного використання" та піратства

Один із найбільших викликів для правовласників, які припинили виконання договорів на ТОТ, полягає у неможливості запобігти незаконному використанню їхніх об'єктів ІВ суб'єктами, підконтрольними окупаційній адміністрації. Відсутність ефективних механізмів припинення незаконного використання (зокрема, використання відомих ТМ та авторського права) призводить до масового піратства та створення "паралельного" ринку ІВ. Оскільки українські суди не мають юрисдикції для припинення цих дій на ТОТ, а фіксація доказів порушень вкрай складна, договірні зобов'язання de facto нівелюються.

6.2. Колізії реєстраційних дій та інституційна пастка

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ) керується принципом непрямого або прямого невизнання зміни статусу ТОТ та застосовує заходи санкційної політики. [8]. Цей інституційний підхід необхідний для збереження суверенітету, проте він призводить до "заморожування" адміністративних дій щодо ІВ-прав, які виникають або реєструються на ТОТ.

Крім того, існує ризик колізії реєстраційних дій: окупаційні адміністрації можуть створювати власні "реєстри" ІВ. Хоча ці реєстрації є нікчемними з точки зору України, вони можуть бути використані для внутрішнього обґрунтування незаконної комерційної діяльності на ТОТ.

6.3. Етичний та репутаційний ризик

Співпраця з контрагентами, що залишаються на ТОТ, навіть якщо юридично вона може бути не заборонена (наприклад, договір не передбачає фінансових операцій, а лише передачу технічної документації), несе серйозні репутаційні ризики. Згідно з рекомендаціями української влади, громадянам та бізнесу слід уникати будь-якої співпраці з окупаційними військами чи адміністраціями [9]. Будь-яка комерційна активність, навіть з метою збереження активу ІВ, може бути інтерпретована як сприяння окупанту, що створює подвійний тиск на правовласників.

7. Пропозиції та шляхи оптимізації договірного забезпечення

Для подолання виявлених юридичних колізій та підвищення стабільності договірного забезпечення ІВ на ТОТ, необхідні законодавчі, договірні та інституційні реформи.

На ДОТ існував період, коли законні права ІВ ігнорувалися та порушувалися окупаційними адміністраціями. Відсутність чітких законодавчих положень щодо юридичної долі договорів, укладених на ДОТ, та легітимності використання об'єктів ІВ у цей період створює правову невизначеність і ускладнює роботу судів.

В умовах бойових дій та окупації унеможливорюється збір традиційних доказів порушення прав ІВ (наприклад, проведення експертиз, фіксація фактів використання, опитування свідків). Законодавство має спростити стандарти доказування для потерпілих правовласників.

Порушення прав ІВ на ТОТ/ДОТ є наслідком збройної агресії. Існуючі механізми компенсації є недостатніми для покриття багаторічних збитків від неправомірного використання та втрати економічної вигоди. Потрібне запровадження спеціальних норм щодо компенсації, пов'язаної з воєнними діями.

Необхідно вирішити питання щодо відновлення реєстраційних даних та продовження чинності охоронних документів (патентів, свідоцтв), термін дії яких спливає під час окупації, або щодо яких неможливо було сплатити мито.

7.1. Законодавчі ініціативи щодо адаптації договірних прав

Найбільш критичною реформою є адаптація цивільного законодавства. Замість автоматичного визнання ІВ-договорів нікчемними через порушення фінансових заборон [5], доцільно запровадити *спеціальний режим призупинення виконання фінансових зобов'язань (мораторій на платежі)*. Цей мораторій повинен стосуватися ІВ-договорів, де:

1. Контрагент довів свій український статус.

2. Невиконання зобов'язань спричинене виключно дією фінансових заборон, а не комерційним ризиком.

Це дозволить зберегти юридичну силу ліцензійних та інших ІВ-угод, запобігаючи втраті активів, і мінімізувати необхідність покладатися виключно на доктрину істотної зміни обставин (ст. 652 ЦКУ) [1].

7.2. Розробка типових антикризових положень

Правовласники повинні вносити до своїх ІВ-договорів спеціалізовані *Контингентні ІВ-Клаузи* (Contingency IP Clauses), що прямо регулюють наслідки окупації, а не лише форс-мажором. Ці положення повинні чітко розмежовувати класичний ФМ від юридичної неможливості виконання, спричиненої санкціями, фінансовими обмеженнями або регуляторними актами.

Також пропонується включення механізмів *автоматичного резервування прав* або переведення ліцензійних прав у режим *безоплатного, але контрольованого зберігання* на користь правовласника. Це дозволить зберегти діяльність, але призупинити комерційні відносини, уникнувши юридичної нікчемності.

7.3. Удосконалення функціоналу УКРНОІВІ

З огляду на необхідність УКРНОІВІ застосовувати заходи щодо реалізації санкційної політики та уникати рішень, що можуть бути інтерпретовані як пряме або непряме визнання зміни статусу ТОТ [8], необхідна інституційна адаптація.

Пропонується створення *"Цифрового резервного реєстру ІВ-Прав"*. Цей реєстр (відмінний від основних державних реєстрів) повинен виконувати функцію фіксації фактів для суб'єктів, які релокувалися або постраждали на ТОТ. Метою є:

1. Дозволити правласникам фіксувати факти незаконного використання (піратства) на ТОТ, створюючи доказову базу для майбутніх судових позовів.

2. Фіксувати припинення діяльності ліцензіатів, що не можуть виконувати зобов'язання, без необхідності вносити зміни до офіційного реєстру, що може порушити політику невизнання [8].

Цей резервний механізм дозволить НОІВ розвивати цифрові сервіси та аналітичну роботу[10], що є ключовим для підтримки обізнаності правласників, не входячи в колізію з публічним порядком.

8. Висновки

Договірне забезпечення захисту прав інтелектуальної власності на тимчасово окупованих територіях України перебуває в умовах високої правової невизначеності, спричиненої фундаментальним конфліктом між фінансовими заборонами (публічний порядок) та приватними комерційними зобов'язаннями. Ключові висновки полягають у наступному:

1. Автоматичне застосування фінансових заборон, встановлених законодавством [5], створює високий ризик нікчемності ІВ-договорів через порушення публічного порядку. Класичні механізми форс-мажор є недостатніми, оскільки вони не покривають *юридичну неможливість* виконання.

2. Судова доктрина Верховного Суду, що визнає правовий режим ТОТ де-факто [3] та дозволяє обмежене визнання актів окупаційної влади виключно для захисту прав мешканців [4], є єдиним механізмом балансування суверенітету та інтересів приватних осіб.

3. Оптимізація договірнього забезпечення вимагає законодавчого впровадження спеціального режиму *мораторію* на виконання фінансових зобов'язань та розробки адаптивних *Контингентних ІВ-Клауз*.

4. Інституційний захист може бути посилений шляхом створення *Цифрового резервного реєстру ІВ-Прав* в УКРНОІВІ, що дозволить ефективно фіксувати порушення та призупинення діяльності без конфлікту з принципом нелегітимізації окупаційної влади.

Необхідність внесення змін до Цивільного кодексу України, Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" та інших нормативно-правових актів щодо захисту прав інтелектуальної власності на деокупованих територіях та компенсації збитків є критичною для відновлення законності, забезпечення економічної стійкості правовласників та формування дієвого механізму правосуддя. Пропонуються наступні ключові зміни до НПА:

1. Зміни до Цивільного кодексу України (ЦКУ)

НПА / Структурна одиниця	Пропонована зміна	Мета та обґрунтування
Розділ V. Право інтелектуальної власності (Доповнити новою статтею, наприклад, ст. 419-1)	Спеціальні положення щодо обігу та захисту прав ІВ на деокупованих територіях.	Встановити презумпцію недійсності актів та "договорів", укладених на ТОТ щодо прав ІВ, якщо вони суперечать законодавству України. Забезпечити визнання форс-мажорними обставинами неможливість використання/захисту прав ІВ у період окупації.
Ст. 1166 (Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду)	Внесення положень про особливості визначення розміру шкоди (упущеної вигоди) від порушення прав ІВ, спричиненої збройною агресією.	Створення правової бази для спрощеного доведення розміру шкоди, включно з правом на відшкодування моральної шкоди за порушення особистих немайнових прав автора.

2. Зміни до Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" (та аналогічних законів про винаходи, пром. зразки тощо)

Chapter «Law sciences »

НПА / Структурна одиниця	Пропонована зміна	Мета та обґрунтування
Розділ VII. Припинення чинності свідоцтва/патенту (Доповнити)	Призупинення перебігу строків сплати річних зборів/ мит та подання документів щодо підтримання чинності охоронних документів, якщо правовласник зареєстрований або його діяльність велася на ТОТ/ДОТ.	Запобігання несправедливій втраті прав ІВ (наприклад, через несплату мита) через об'єктивні обставини, спричинені окупацією. Встановлення відновлювального періоду після деокупації.
Розділ V. Порядок подання заявки (Доповнити положенням)	Встановлення особливого порядку для подання заявки або пріоритету для об'єктів ІВ, які були незаконно використані на ТОТ, з метою захисту від "рейдерських" реєстрацій.	Забезпечення пріоритетного захисту для правовласників, чий об'єкти були дискредитовані або незаконно використані агресором.

3. Зміни до ЦПК України:

НПА / Структурна одиниця	Пропонована зміна	Мета та обґрунтування
Розділ V. Докази та доказування	Введення спеціальних правил допустимості доказів, зібраних в умовах окупації (наприклад, фото-, відеофіксація з окупаційних джерел, свідчення ВПО).	Спрощення процедури доказування факту порушення та розміру збитків шляхом зниження вимог до "первинності" доказів, отриманих у зоні конфлікту.
Розділ I. Загальні положення	Чітке визначення територіальної підсудності справ про порушення прав ІВ, вчинені на ТОТ/ДОТ.	Усунення колізій підсудності та забезпечення доступності правосуддя для правовласників.

Ці зміни дозволять створити спеціальний правовий режим для сфери ІВ, який враховує надзвичайні обставини війни, забезпечить відновлення законних прав та інтересів українських правовласників і підготує правову основу для майбутньої компенсації збитків за рахунок держави-агресора.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15#Text>
2. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2024р. № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
3. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 3 жовтня 2025 року у справі № 908/1162/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130792991>
4. Постанова Верховного Суду від 22 жовтня 2018 року у справі № 235/2357/17. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/692601/>
5. Чи може компанія співпрацювати з контрагентом, місцезнаходження якого зареєстроване на тимчасово окупованій території України? : ПЛІАТФОРМА ЛІГА:ЗАКОН. : Бізнес. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/231356_chimozhe-kompanya-spypratsyuvati-z-kontragentom-mstseznakhodzhennya-yakogozarestrovane-na-timchasovo-okupovany-teritor-ukrani
6. Форс-мажорні обставини в договорах під час воєнного стану — АРМАДА. URL: <https://armada.law/blog/fors-mazhorni-obstavini-v-dogovorah-pid-chas-voennogo-stanu/>
7. Форс-мажор в договорах під час війни в Україні. DLF attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/ua/fors-mazhor-v-dogovorah-pid-chas-vijni-v-ukrayini/>
8. Стратегічний план розвитку ІР офісу на 2024-2028 pp. ІР Офіс. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf
9. Влада підготувала 8 правил для людей в окупації: що важливо пам'ятати. Новини LIVE. URL: <https://war.novyny.live/vlasti-podgotovili-8-pravil-dlia-liudei-v-okkupatsii-hto-vazhno-pomnit-57762.html>
10. Пропозиції щодо удосконалення системи ІР захисту в Україні. ІР Офіс. URL: <https://nipo.gov.ua/udoskonallennia-systemy-zakhystu-ip-prav/>

References:

1. 1. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16.01.2003r. № 435-IV [in Ukrainian]
2. Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovy rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy [On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 15.04.2024r. № 1207-VII [in Ukrainian]
3. Postanova Obiednanoi palaty Kasatsiinoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu [Resolution of the Joint Chamber of the Commercial Court of Cassation within the Supreme Court] vid 3 zhovtnia 2025 roku u spravi № 908/1162/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130792991> [in Ukrainian]

4. Postanova Verkhovnoho Sudu [Supreme Court ruling] vid 22 zhovtnia 2018 roku u spravi № 235/2357/17. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/692601/> [in Ukrainian]

5. Chy mozhe kompaniia spivpratsiuvaty z kontrahentom, mistseznakhodzhennia yakoho zareiestrovane na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy? [Can a company cooperate with a counterparty whose registered location is in the temporarily occupied territory of Ukraine?] (2024) : PLATFORMA LIHA:ZAKON. : Biznes. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/231356_chi-mozhe-kompanya-spvpratsiyuvati-z-kontrahentom-mstseznakhodzhennya-yakogo-zarestrovane-na-tymchasovo-okupovany-teritor-ukrani [in Ukrainian]

6. Fors-mazhorni obstavyny v dohovorakh pid chas voiennoho stanu [Force majeure circumstances in contracts during martial law] (2025) – ARMADA. URL: <https://armada.law/blog/fors-mazhorni-obstavini-v-dogovorah-pid-chas-voyennogo-stanu/> [in Ukrainian]

7. Fors-mazhor v dohovorakh pid chas viiny v Ukraini. [Force majeure in contracts during the war in Ukraine] (2022) DLF attorneys-at-law. URL: <https://dlf.ua/ua/fors-mazhor-v-dogovorah-pid-chas-vijni-v-ukrayini/> [in Ukrainian]

8. Stratehichnyi plan rozvytku IR ofisu na 2024-2028 rr. [Strategic development plan for the IP office for 2024-2028] IP Ofis. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/04/Stratehichnyi_plan_rozvytku_UKRNOIVI_2024-2028-web.pdf [in Ukrainian]

9. Vlada pidhotuvala 8 pravyl dlia liudei v okupatsii: shcho vazhlyvo pamiataty. [The authorities have prepared eight rules for people under occupation: what is important to remember] (2022) Novyny LIVE. URL: <https://war.novyny.live/vlasti-podgotovili-8-pravil-dlia-liudei-v-okkupatsii-cho-vazhno-pomnit-57762.html> [in Ukrainian]

10. Propozytsii shchodo udoskonalennia systemy IP zakhystu v Ukraini. [Proposals for improving the IP protection system in Ukraine] (2025) IP Ofis. URL: <https://nipo.gov.ua/udoskonalennia-systemy-zakhystu-ip-prav/> [in Ukrainian]